

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Annotation: EHRM 2006-09-11

Napel, Hans-Martien ten

Citation

Napel, H. -M. ten. (2007). Annotation: EHRM 2006-09-11. *European Human Rights Cases*, 8, 131-136. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13913>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13913>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

14

Europees Hof voor de Rechten van de Mens
 11 september 2006, 35504/03
 (Lorenzen (President), Botoucharova,
 Jungwiert, Butkevych, Tsatsa-Nikolovska,
 Maruste, Villiger)
 Noot Ten Napel

**Recht op onderwijs. Recht op door ouders te
 kiezen onderwijs. Grenzen aan het pluralisme.
 Thuisonderwijs.**

[EVRM art. 2 Eerste Protocol, 8, 9, 14, 35 lid 3,
 35 lid 4]

Klagers, een echtpaar en hun twee minderjarige kinderen, behoren tot een bijbelgetrouwe christelijke gemeenschap in Duitsland, die het bezoeken van zowel openbare als bijzondere scholen om religieuze redenen afwijzen. In plaats daarvan onderwijzen de ouders hun kinderen thuis met behulp van materialen van een niet door de staat erkende instelling, de 'Philadelphia school'. Deze instelling houdt tevens toezicht op het thuisonderwijs. De ouders voeren aan dat hun ten onrechte toestemming wordt geweigerd om hun kinderen in overeenstemming met hun godsdienstige opvattingen te onderwijzen.

Het Hof is van oordeel dat de klacht vooral betrekking heeft op de tweede zin van art. 2 van het Eerste Protocol bij het EVRM, die tot doel heeft het pluralisme in het onderwijs te waarborgen dat essentieel is voor het behoud van de 'democratische samenleving' die door de Conventie wordt beoogd. Deze zin dient echter nadrukkelijk te worden gelezen in combinatie met de eerste zin, waarin het recht van eenieder op onderwijs is neergelegd. Dit recht vraagt om regulering door de staat, welke al naar gelang de tijd en de plaats kan verschillen.

Tussen de verdragstaten bestaat geen overeenstemming over de toelaatbaarheid van thuisonderwijs in de basisschoolleeftijd. In het onderhavige geval hebben de Duitse autoriteiten en gerechtshoven hun beslissingen zorgvuldig beargumenteerd en beklemtoond dat het in het basisonderwijs niet alleen gaat om de vergaring van kennis, maar tevens om de sociale ontwikkeling van kinderen en hun opvoeding tot verantwoordelijke staatsburgers. De veronderstelling dat zeker de laatste doelstellingen niet in gelijke mate kunnen worden gerealiseerd door thuisonderwijs is niet ongefundeerd en valt binnen de beoordelingsvrijheid van de verdragstaten. Het Bundesverfassungsgericht benadrukte hiernaast het algemene maatschappelijke belang om het ontstaan van 'parallel societies' te voorkomen. Dit is in overeenstemming met de jurisprudentie van het Hof over het belang van pluralisme voor de democratie. Tenslotte houden de scholen rekening met minderheden en behoudt het klagende echtpaar de vrijheid om hun kinderen na schooltijd en tijdens het weekend te onderwijzen, zodat het recht van de ouders op onderwijs in overeenstemming met hun religieuze opvattingen niet onevenredig beperkt wordt. De klacht is derhalve kennelijk ongegrond.

Datzelfde geldt voor de klachten over schending van de artikelen 8 en 9, nu de inbreuken in het licht van bovenstaande gerechtvaardigd zouden zijn onder het tweede lid van de betreffende artikelen. Wat art. 14 betreft, is er weliswaar sprake van een verschillende behandeling van de kinderen van het klagende echtpaar en andere kinderen die onder uitzonderlijke omstandigheden vrijgesteld zijn van de schoolplicht. Deze uitzonderlijke omstandigheden zijn echter van praktische aard, terwijl de bezwaren van klagers van principiële aard zijn. Derhalve is de ongelijke behandeling gerechtvaardigd en is ook deze klacht kennelijk ongegrond.

Konrad en anderen
tegen
Duitsland

The Law

I. The applicants allege that the refusal of permission to educate their children at home violates their right to ensure an education for their children in conformity with their own religious convictions in accordance with Article 2 of Protocol No. 1. That provision provides that:

“No person shall be denied the right to education. In the exercise of any functions which it assumes in relation to education and to teaching, the State shall respect the right of parents to ensure such education and teaching in conformity with their own religious and philosophical convictions.”

The applicant parents find that it is their obligation to educate their children in accordance with the Bible and Christian values. They infer from numerous quotations from the Bible that their children’s education is an obligation on them which cannot easily be transferred to third persons. They submit that, by teaching their children at home, they fulfil a divine order. Their children’s attendance of a primary school would inevitably lead to grave conflicts with their personal beliefs as far as syllabus and teaching methods are concerned. Compulsory school attendance would therefore severely endanger their children’s religious education, especially regarding sex education and concentration training (as provided in some schools) which in their view amounts to esoteric exercises. The State’s obligation of religious neutrality would render it impossible to educate their children in a State school in accordance with the applicants’ beliefs. As the applicants belong to a religious minority, there are no private schools which suit their convictions. Moreover, the applicants point out that home education is permitted in the United States, Canada, Switzerland, Austria and Norway. Countries such as Denmark, Finland and Ireland provide for home education in their constitution.

The Court observes that the applicant parents’ complaints mainly relate to the second sentence of Article 2 of Protocol No. 1. This provision recognises the role of the State in education as well as the right of parents, who are entitled to respect for their religious and philo-

sophical convictions in the delivery of education and teaching of their children. It aims safeguarding pluralism in education which is essential for the preservation of the “democratic society” as conceived by the Convention (*B.N. and S.N. v. Sweden*, no. 17678/91, Commission decision of 30 June 1993). In view of the power of the modern State, it is above all through State teaching that this aim must be realised (*Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, judgment of 7 December 1976, Series A no. 23, pp. 24–25, § 50).

Furthermore, the second sentence of Article 2 must be read together with the first which enshrines the right of everyone to education. It is on to this fundamental right that is grafted the rights of parents to respect for their religious and philosophical convictions (*B.N. and S.N. v. Sweden*, cited above). Therefore, respect is only due to convictions on the part of the parents which do not conflict with the right of the child to education, the whole of Article 2 of Protocol No. 1 being dominated by its first sentence (*Campbell and Cosans v. the United Kingdom*, judgment of 25 February 1982, Series A no. 48, p. 16, § 36). This means that parents may not refuse the right to education of a child on the basis of their convictions (*B.N. and S.N. v. Sweden*, cited above, (see *Leuffen v. Germany*, no. 19844/92, Commission decision of 9 July 1992).

The Court notes that, in the present case, the applicant parents filed their complaints also on behalf of the applicant children. Therefore, it cannot be formally said that the applicant parents are seeking to impose their religious convictions against their children’s will. Nevertheless, the Court agrees with the finding of the Freiburg Administrative Court that the applicant children were unable to foresee the consequences of their parents’ decision for home education because of their young age. As it would be very difficult for the applicant children to take an autonomous decision for themselves at that age, the Court nevertheless regards the above principles to apply to the present case.

The right to education as enshrined in Article 2 of Protocol No. 1 by its very nature calls for regulation by the State, regulation which may vary in time and place according to the needs and resources of the community and of individuals (see *Belgian Linguistic case*, judgment of 23 July 1968, Series A no. 6, p. 32, § 5).

Therefore, Article 2 of Protocol No. 1 implies the possibility for the State to establish compulsory schooling, be it in State schools or private tuition of a satisfactory standard (see *Family H. v. the United Kingdom*, no. 10233/83, decision of 6 March 1984, 37 D.R. p. 108; *B.N. and S.N. v. Sweden*, cited above, *Leuffen v. Germany*, cited above). The Court observes in this respect that there appears to be no consensus among the Contracting States with regard to compulsory attendance of primary schools. While some countries permit home education, other States provide for compulsory attendance of its State or private schools.

In the present case, the Court notes that the German authorities and courts have carefully reasoned their decisions and mainly stressed the fact that not only the acquisition of knowledge, but also the integration into and first experience with society are important goals in primary school education. The German courts found that those objectives cannot be equally met by home education even if it allowed children to acquire the same standard of knowledge as provided for by primary school education.

The Court considers this presumption as not being erroneous and as falling within the Contracting States' margin of appreciation which they enjoy in setting up and interpreting rules for their education systems. The Federal Constitutional Court stressed the general interest of society to avoid the emergence of parallel societies based on separate philosophical convictions and the importance of integrating minorities into society. The Court regards this as being in accordance with its own case-law on the importance of pluralism for democracy (see, *mutatis mutandis*, *Refah Partisi (The Welfare Party) and others v. Turkey*, judgment of 13 February 2003, *Reports of Judgments and Decisions* 2003-II, p. 301, § 89)

Moreover, the German courts have pointed to the fact that the applicant parents were free to educate their children after school and at weekends. Therefore, the parent's right to education in conformity with their religious convictions is not restricted in a disproportionate manner. The compulsory primary school attendance does not deprive the applicant parents of their right to "exercise with regard to their children natural parental functions as educators, or to guide their children on a path in

line with the parents' own religious or philosophical convictions" (see, *mutatis mutandis*, *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, cited above, pp. 27–28, § 54; *Efstathiou v. Greece*, judgment of 27 November 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, p. 2359, § 32).

It follows that this complaint must be rejected as manifestly ill-founded, in accordance with Article 35 §§ 3 and 4 of the Convention.

II. The applicants also complain that the refusal to allow them to educate their children in accordance with their religious beliefs amounts to a violation of their respect to private life under Article 8 which holds:

"1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others."

Moreover, the applicants complain about a violation of their freedom of thought, conscience and religion, as guaranteed by Article 9 of the Convention. That provision provides that:

"1. Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.

2. Freedom to manifest one's religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others."

The Court finds that any interference of both provisions would, for the reasons above, be justified under Article 8 § 2 and Article 9 § 2 respectively as being provided for by law and necessary in a democratic society and in the public interest of securing the education of the child. Therefore, this part of the application is likewise manifestly ill-founded in accordance with

Article 35 §§ 3 and 4 of the Convention.

III. The applicants further complain about a violation of Article 14 (read in conjunction with Articles 8, 9 and Article 2 of Protocol No. 1 of the Convention). Article 14 provides that: "The enjoyment of the rights and freedoms set forth in [the] Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status."

The applicants submit that they are being discriminated against other persons who hold different religious convictions which do not conflict with compulsory school attendance (Article 14 read in conjunction with Article 9 and Article 2 of Protocol No. 1 of the Convention). They also find that they are being discriminated against because the applicant children are forced to attend a State school which does not provide for a religious education. Having regard to its conclusion concerning the latter two provisions, the Court finds that no separate issue arises in conjunction with Article 14.

Moreover, the applicants find that they are being discriminated against families whose children have been exempted from compulsory school attendance on the grounds that parents work abroad or are not settled because their professional life requires moving around the country (Article 14 read in conjunction with Article 8 of the Convention).

The Court reiterates that, for the purposes of Article 14, a difference in treatment between persons in analogous or relevantly similar positions is discriminatory if it has no objective and reasonable justification, i.e. if it does not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realised. Moreover, the Contracting States enjoy a margin of appreciation in assessing whether and to what extent differences in otherwise similar situations justify a different treatment (see *Camp and Bourimi v. the Netherlands*, no. 28369/95, § 37, ECHR 2000-X).

The Court notes that there exists a difference of treatment between the applicants' children and other children who obtain exemption from compulsory school attendance "in exceptional circumstances" as provided for by Section 76 § 1 of the Baden Württemberg School Act or

equivalent provisions in other States (Länder). However, the applicants submit that such "exceptional circumstances" have been recognised by the school supervisory authorities only in cases in which children were physically unfit to attend school or in which parents move around the country for professional reasons. Exemptions were granted by the school supervisory authorities because the feasibility of school attendance would have caused undue hardship for those children. Those exemptions were hence granted for mere practical reasons, whereas the applicants sought to obtain exemption for religious purposes. Therefore, the Court finds that the above distinction justifies a difference of treatment.

It follows that this complaint must also be rejected as manifestly ill-founded in accordance with Article 35 §§ 3 and 4 of the Convention.

For these reasons, the Court unanimously Declares the application inadmissible.

NOOT

1. Er valt het nodige te zeggen voor de stelling dat het recht op door ouders te kiezen onderwijs tevens de mogelijkheid van het geven van thuisonderwijs dient te omvatten. Weliswaar heeft ieder kind immers recht op onderwijs. De hierop gebaseerde leerplicht betekent echter niet noodzakelijkerwijze ook schoolplicht. In bijvoorbeeld de Verenigde Staten van Amerika is thuisonderwijs dan ook sinds de jaren negentig van de vorige eeuw in alle vijftig staten toegestaan. In Canada is het recht van ouders om dergelijk onderwijs te geven in 1982 zelfs met zoveel woorden opgenomen in het 'Charter of Rights and Freedoms'. Ook in sommige Europese grondwetten kan men het terugvinden, zoals in die van Finland, Ierland en Oostenrijk. Andere lidstaten van de Raad van Europa, waaronder Denemarken, Frankrijk, Noorwegen, Portugal, Rusland en het Verenigd Koninkrijk, zijn eveneens op meer of minder ruime schaal bekend met thuisonderwijs. Volgens het internationaal-vergelijkende standaardwerk waaraan bovenstaande gegevens zijn ontleend, geldt voor de Duitse deelstaten echter dat deze er een 'especially negative view' op thuisonderwijs op nahouden: '[F]ew countries are as strict about this as Germany

(...)' (Charles Glenn en Jan de Groof, *Finding the Right Balance. Freedom, Autonomy and Accountability in Education*, Utrecht: Lemma 2002, Volume II, p. 100, 101). Overigens doet Nederland, sinds de inwerkingtreding van de huidige Leerplichtwet in 1969, in dit opzicht nauwelijks onder voor Duitsland (J. Sperling, 'Thuisonderwijs in Nederland: een buitenbeentje', *School en Wet* (april 2005), p. 9–12).

2. In zijn door klagers gewraakte ontvankelijkheidsbeslissing van 29 april 2003 overwoog het Bundesverfassungsgericht, dat de schoolplicht het legitieme doel dient om de taak van de staat op het gebied van het onderwijs gestalte te geven. Tegelijkertijd wordt het recht van ouders op onderwijs aan hun kinderen in overeenstemming met hun religieuze opvattingen door de schoolplicht niet onevenredig beperkt. Een laatste argument tegen inbehandelingneming van de klacht van klagers luidde dat er sprake was een gerechtvaardigd algemeen belang 'der Entstehung von religiös oder weltanschaulich motivierten „Parallelgesellschaften“ entgegenzuwirken und Minderheiten auf diesem Gebiet zu integrieren. Integration setzt dabei nicht nur voraus, dass die Mehrheit der Bevölkerung religiöse oder weltanschauliche Minderheiten nicht ausgrenzt, sie verlangt vielmehr auch, dass diese sich selbst nicht abgrenzen und sich einem Dialog mit Andersdenkenden und -gläubigen nicht verschliessen' (BVerfG, 1 BvR 436/03, par. 8). In dit citaat komt treffend het relatief sterke waardengeladen karakter van het Duitse constitutionalisme naar voren, in het bijzonder de notie van de strijdbare democratie (Donald P. Kommers, *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Durham en Londen: Duke University Press 1989, p. 36–44).

3. Dat het Straatsburgse Hof de voorkeur voor schoolplicht boven thuisonderwijs binnen de beoordelingsvrijheid van Duitsland vindt vallen, en het recht van ouders op onderwijs in overeenstemming met hun religieuze opvattingen daardoor niet onevenredig beperkt acht, hoeft in het licht van het onder punt 1 gestelde op zichzelf geen verwondering te wekken. De opvattingen hierover lopen tussen de lidstaten van de Raad van Europa nu eenmaal uiteen. De toenmalige Europese Commissie heeft bovendien in het verleden meermalen aangegeven, dat art. 2 Eerste

Protocol het recht van de verdragstaten impliceert om een schoolplicht in te voeren (EHRM 6 maart 1984, nr. 10233/83, *H. t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 9 juli 1992, nr. 19844/92, *Leuffen t. Duitsland*; EHRM 30 juni 1993, nr. 17678/91, *B.N. en S.N. t. Zweden*). Wel opvallend is dat het Hof het argument van het Bundesverfassungsgericht inzake de wenselijkheid van het tegengaan van het ontstaan van 'Parallelgesellschaften' zonder meer in overeenstemming acht met zijn eigen jurisprudentie over het belang van pluralisme voor democratie. Ten eerste gaat het in casu nu juist niet zozeer om het belang van het pluralisme, maar om de grenzen daarvan. In de tweede plaats is het neologisme 'Parallelgesellschaft' notoir lastig definieerbaar. Ten derde bevestigt het Hof hiermee zijn benadering uit onder meer *Refah Partisi e.a. t. Turkije* (EHRM 13 februari 2003, *EHRC 2003/28*, m.nt. H.L. Janssen), die in de literatuur niet geheel ten onrechte in toenemende mate onder vuur is komen te liggen (zie bijvoorbeeld Kevin Boyle, 'Human Rights, Religion and Democracy: The Refah Party Case', *Essex Human Rights Review* 1 (2004) 1–16).

4. In recente jurisprudentie omschrijft het Hof pluralisme als gebaseerd op 'genuine recognition of, and respect for, diversity and the dynamics of cultural traditions, ethnic and cultural identities, religious beliefs, artistic, literary and socio-economic ideas and concepts. The harmonious interaction of persons and groups with varied identities is essential for achieving social cohesion' (EHRM 17 februari 2004, *Gorzeli e.a. t. Polen*, *EHRC 2004/32* m.nt. Janssen, later herhaald in EHRM 5 oktober 2006, *The Moscow branch of the Salvation Army t. Rusland*, *EHRC 2006/141* m.nt. H.L. Janssen). Het is de vraag of er, teneinde hieraan recht te doen, niet meer ruimte zou moeten worden geboden aan bijvoorbeeld thuisonderwijs. De behoefte hieraan zal in de toekomst naar verwachting alleen maar toenemen. Vanzelfsprekend is het primair aan de (grond)wetgever om die ruimte te creëren waar zij nog niet bestaat. Het helpt echter niet wanneer het Hof een in internationaal-vergelijkend perspectief gezien tamelijk strikte opstelling van een verdragstaat

niet slechts respecteert, maar volledig tot de zijne maakt.

H.-M.Th.D. ten Napel
Universitair docent staats- en bestuursrecht
Afd. Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden

Cumulatief chronologisch register EHRC 2007

(bijgewerkt t/m afl 1)

EHRM, 29-06-2006, nr. 54934/00	13
EHRM, 29-06-2006, nr. 26937/04	12
EHRM, 11-09-2006, nr. 35504/03	14
GEA EG, 04-10-2006, nr. T-193/04	3
EHRM, 18-10-2006, nr. 18114/02	4
EHRM, 24-10-2006, nr. 6253/03	5
EHRM, 26-10-2006, nr. 59696/00	6
EHRM, 02-11-2006, nr. 59909/00	7
EHRM, 09-11-2006, nr. 64772/01	8
EHRM, 09-11-2006, nr. 72331/01	9
EHRM, 14-11-2006, nr. 52589/99	10
EHRM, 16-11-2006, nr. 11801/04	11

«EHRC»

European Human Rights Cases

Redactie

prof. mr. J.H. Gerards
prof. mr. A.W. Heringa
mr. J. van der Velde
mr. H.L. Janssen

Annotatoren

dr. E. Brems
mr. F. Fernhout
prof. mr. J.H. Gerards
prof. mr. A.W. Heringa
mr. A.M.L. Jansen
mr. H.L. Janssen
mr. G. de Jonge
prof. mr. G.P.M.F. Mols
prof. mr. T. Spronken
mr. J. van der Velde
mr. A.J.Th. Woltjer

Redactiesecretariaat

mr. D. Wenders en mr. R. van de Westelaken, Universiteit Maastricht,
Capaciteitsgroep Publiekrecht
Postbus 616, 6200 MD Maastricht
Tel. 043 - 388 32 40; fax 043 - 388 49 07
E-mail: danielle.wenders@pubr.unimaas.nl
rob.vandewestelaken@pubr.unimaas.nl

Uitgever: Sdu Uitgevers bv

Postbus 2005, 2500 EA Den Haag

Abonnementen: Sdu Klantenservice, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag.

Tel. 070 - 378 98 80; fax 070 - 378 97 83

E-mail: sdu@sdu.nl

Paginasprijs: € 0,46 (excl. btw/incl. verzending). Verschijnt 12 keer per jaar.

Een jaarband ad € 24,05 (excl. btw) wordt automatisch toegezonden. Een abonnement geldt steeds voor een jaar en kan op elk gewenst tijdstip ingaan. Het abonnement wordt steeds automatisch met een jaar verlengd, tenzij uiterlijk een maand voor het verstrijken van het abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd bij Sdu Klantenservice.

© Sdu Uitgevers bv, 2007

Online alle actuele wet- en regelgeving,
historie, parlementaire geschiedenis
en jurisprudentie.
wettenbank.sdu.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 jo het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

Gegevens die door de abonnee worden verstrekt, worden opgenomen in een gegevensbestand dat is aangemeld bij de Registratiekamer te Den Haag onder nummer P-0020111. Het gegevensbestand zal worden gebruikt voor onze abonnementsadministratie en om de abonnee op de hoogte te houden van relevante informatie en/of aanbiedingen van producten en/of diensten van Sdu Uitgevers, en gelieerde ondernemingen.

Abonnees die hier bezwaar tegen hebben kunnen bellen met onze klantenservice (070) 378 98 80. Voor meer informatie zie onze website www.sdu.nl.

Citeertitel

«EHRC» jaartal/volnummer (bijv. «EHRC» 2007/01).

Volledige inhoudsopgave op internet:
<http://www.sdu.nl/jurisprudentie>

ISSN 1389-6652

Nederlands
uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

Sdu UITGEVERS